

CSE, TEHATEX | HAVO/VWO 2025

Examenkijkwijzer

Kunst en leven



KUNSTMUSEUM DEN HAAG

NAAM: KLAS:
SCHOOL: DATUM:

Over deze kijkwijzer

Het thema van het Centraal Schriftelijk Examen in 2025 is: **Kunst en leven**. Met dit thema in gedachten kun je een aantal interessante vragen stellen wanneer je naar een kunstwerk kijkt: Vertelt een werk iets over (het leven van) de kunstenaar? Over diens kijk op de wereld? Betekent kunstenaar zijn tegenwoordig iets anders dan vroeger?

De kunstwerken in deze kijkwijzer zijn geordend naar de periodes waarin de werken zijn gemaakt. Sommige gaan over de kleine dingen van het dagelijks leven en sommige gaan over grote vragen die je bij het leven kunt stellen. Aan het begin van de twintigste eeuw is er sprake van stijlen en stromingen, omdat kunstenaars in die tijd met dezelfde vragen bezig waren. De hedendaagse kunst kent vooral heel uiteenlopende verschijningsvormen.

De periodes die deze kijkwijzer behandelt zijn:

1600-1750 | 1750-1900 | 1900- 1945 | 1990-heden

Goed om te weten

- > In het museum schrijf je met potlood.
- > Haal een clipboard bij de informatiebalie in de hal.
- > Maak alleen foto's zonder flits.
- > Op de tentoonstelling mag je nergens aankomen.

Voor de leerling

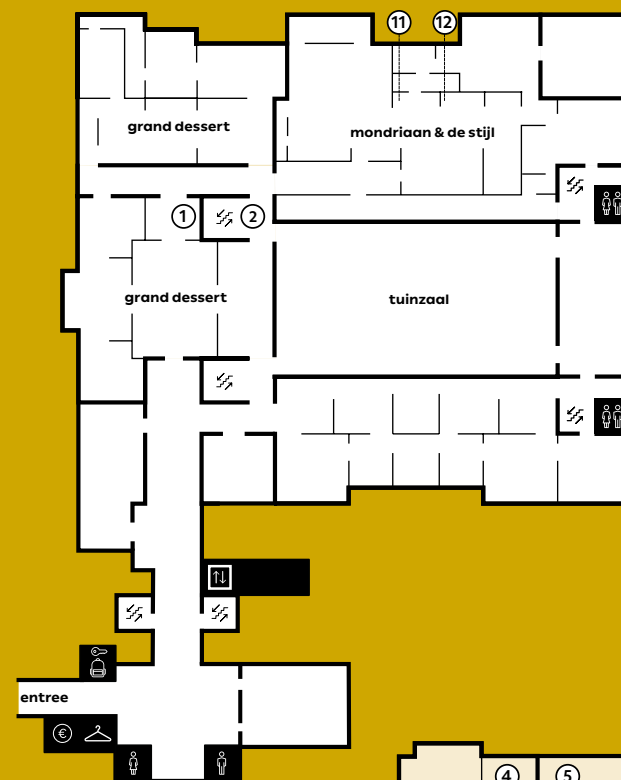
- > Je vindt bij ieder werk een afbeelding, een introductietekst en enkele opdrachten.
- > De nummers op de plattegrond in de kijkwijzer geven aan waar de kunstwerken te zien zijn.
- > Soms staat er geen nummer bij, maar de titel van een tentoonstelling. Ga daar dan naartoe. Medewerkers publieksopvang helpen je daarna bij het vinden van de plek van het kunstwerk.

Voor de docent

De inrichting van het museum is aan wisselingen onderhevig. Het kan voorkomen dat een kunstwerk uit deze examenkijkwijzer tijdelijk is verwijderd/verplaatst of dat er na het verschijnen van deze kijkwijzer juist een geschikt werk is opgesteld dat hierin niet vermeld staat.

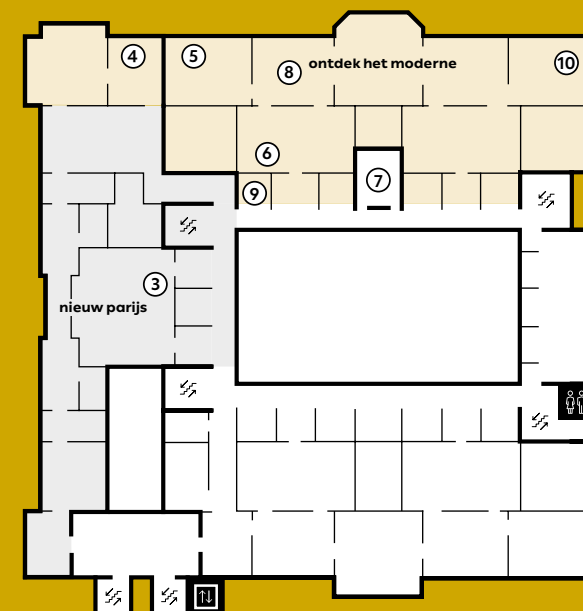
Neem om het museumbezoek goed te laten verlopen van te voren contact op met de afdeling Educatie, reserveringen@kunstmuseum.nl.

begane grond



Het nummer van het kunstwerk vind je terug op de plattegrond.

1^e verdieping



1600 – 1750

Je hoeft niet met deze tekst te beginnen. Je kunt direct doorgaan naar de opdrachten.

1 Tentoonstelling *Grand Dessert* (23.11.2024 t/m 6.4.2025)

Bruikleen Mauritshuis Den Haag

Kunstenaar
Willem van Mieris (1662 – 1747)

Titel
Kruidenierswinkel

Datering
1717

Materiaal
Olieverf op paneel

Afmeting
50 x 41 cm

In de zeventiende eeuw gingen kunstwerken als warme broodjes over de toonbank. Niet altijd letterlijk over een toonbank, want kunstwerken werden op allerlei plekken verkocht. Bijvoorbeeld op de markt, in een herberg, zelfs op kermessen. Buitenlandse bezoekers verbaasden zich erover dat iedereen in de (Noordelijke) Nederlanden, van arm tot rijk, schilderijen aan de muur had. Ook de werkplaatsen van slagers, bakkers, smeden en ambachtslieden waren versierd met schilderijen.

Rijke burgers hadden soms wel honderden schilderijen in hun huis hangen. De enorme welvaart ontstond nadat rond 1580 de Spanjaarden uit de Noordelijke Nederlanden waren verdreven. De nieuwe Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden werd de belangrijkste speler in de wereldhandel, een positie die daarvoor in mindere mate was ingenomen door de Portugezen en de Spanjaarden.

Om Hollandse handelsbelangen te beschermen werden de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) en de West-Indische Compagnie (WIC) opgericht.

Bronnen

- Conceptsyllabus Beeldende vakken vwo 2025
- Zaalteksten tentoonstelling *Grand Dessert*
- historiek.net
- amsterdam.wereldmuseum.nl

De kruidenierster weegt een zak koekjes af voor de jonge klant die uit het voorraadblikje een koekje snoept: ruim 300 jaar geleden waren kruideniers de supermarkten van nu. Het winkelinterieur geeft allerlei details prijs over wat er in de zeventiende eeuw zoal aan producten uit binnen- en buitenland te koop was.

1. Schrijf 5 producten op die je bij de kruidenier kon kopen en geef aan waar die volgens jou vandaan kwamen.

	binnenland	buitenland

Willem van Mieris, zoon van schilder Frans van Mieris de Oudere, stond bekend om dit soort alledaagse taferelen. Winkel- en keukeninterieurs achter een boogvormige opening waren één van zijn specialiteiten. Zijn klanten waren er dol op.

2. Wie waren zijn klanten, denk je? Leg uit waarom je dat denkt.

De burgerij werd in de zeventiende eeuw een belangrijke opdrachtgever voor schilderkunst in Nederland, naast de kerk en het hof. Vooral historiestukken (over geschiedenis), Bijbelse taferelen en mythologische verhalen stonden hoog aangeschreven. Daarnaast waren rijke burgers dol op schilderijen met alledaagse motieven.

3. Hierdoor ontstonden er geheel nieuwe genres binnen de schilderkunst. Zoals dit werk, het valt onder de noemer

4. Welke genres ontstonden er nog meer in die tijd?

Van Mieris was lid van het Leidse Sint-Lucasgilde, de beroepsvereniging van de schilders waar kennis en ervaring uitgewisseld werd. Pas na een goede opleiding en het afleveren van een meesterproef kon je als schilder worden toegelaten tot de vereniging. Alleen leden van het gilde kwamen in aanmerking voor belangrijke opdrachten. Het was als kunstenaar dus belangrijk om gildelid te zijn.

5. Schilders maakten in hun werken graag van de gelegenheid gebruik om met hun vakmanschap te pronken. Hoe doet Van Mieris dit hier en waarom was dat belangrijk, denk je?

De kans is groot dat de vrouw die we hier afgebeeld zien ook de (mede) eigenaar van de kruidenierswinkel was. Vrouwen in de zeventiende eeuw speelden een belangrijke rol, niet alleen als echtgenote en moeder. Zij regelden bedrijfszaken en het kwam voor dat vrouwen in hun eentje op zakenreis gingen. In de schilderkunst kennen we vrouwen die als meester-schilder in de gildeboeken stonden ingeschreven, bijvoorbeeld de Haarlemse Judith Leyster.

6. Vergeleken met andere landen had de Nederlandse vrouw in de zeventiende eeuw veel vrijheden. Leg dit uit en probeer een oorzaak hiervoor aan te wijzen.



Osias Beert (1580-1623), Pronkstilleven met een voorstelling van de rijke man en de arme Lazarus, ca. 1608 (particuliere collectie, door bemiddeling van de Hoogsteder Museum Stichting)

In deze zaal zie je ook bovenstaand schilderij van Osias Beert. Het is een vroeg voorbeeld van barokke schilderkunst in Nederland.

7. Noem enkele aspecten van de voorstelling en de vormgeving die kenmerkend zijn voor deze tijd.

Aspecten van de voorstelling	Aspecten van de vormgeving

8. Zoek het Bijbelse verhaal op van de rijke man en Lazarus. Waarom zou Beert dit aan het pronkstilleven hebben toegevoegd?

Terwijl er in Nederland een welvarende burgermaatschappij ontstond, werden in de Nederlandse koloniën tot slaaf gemaakte mensen gedwongen om met hun arbeid de productie en winst voor de handel te verhogen. De VOC en de WIC vervoerden o.a. specerijen, suiker, zout, koffie en thee uit de koloniën naar Nederland. In de tweede helft van de zeventiende eeuw kwam veel suiker uit Suriname, waar op de suikerrietplantages vooral slaafgemaakten uit Afrika suikerriet verbouwden en verwerkten.

Natasja Sadi (1975) gebruikt een eeuwenoude techniek om van suikerpasta bloemen te maken. Ze schikt deze tot weelderige stillevens in vazen van Delfts aardewerk. Op die manier verwijst zij zowel naar de 17de eeuwse suikerhandel van de WIC als naar de porseleininvoer door de VOC.

9. Haar suikerbloemen hebben in deze piramide-vazen bijna dezelfde functie als de voorstelling van de rijke man en de arme Lazarus in het pronkstilleven van Beert, zou je kunnen stellen. Licht deze veronderstelling toe.



Stilleven van suikerbloemen door Natasja Sadi (foto: Natasja Sadi)

1900 – 1945

2

Je hoeft niet met deze tekst te beginnen. Je kunt direct doorgaan naar de opdrachten.



Kunstenaar Rik Wouters (1882-1916)
Datering 1913
Materiaal Gegoten brons
Afmeting Hoogte 220 cm; breedte 60 cm; diepte 63 cm



In de negentiende eeuw werd brons steeds populairder als expressiemiddel voor kunstenaars. Op pleinen, in parken en openbare gebouwen verzeen talloze beelden. Dat kwam ook door de technische vooruitgang die het mogelijk maakte brons mechanisch te gieten. Hierdoor werd het voor de kunstenaar makkelijker hetzelfde beeld in meervoud te vervaardigen.

Ondanks bekende kunstenaars (zoals Auguste Rodin, 1840 - 1917) die binnen het medium hun grenzen verlegden bleef de beeldhouwkunst in grote lijnen trouw aan de regels die de academie voorschreef aan haar studenten. Daarbij stond het evenaren van de oude Grieken centraal. Docenten hielden hun leerlingen voor de natuur te idealiseren, omdat kunst de mens moest verheffen, en niet moest confronteren met de onvolmaaktheid van mens en natuur.

In tegenstelling tot de schilderkunst bestond er voor de beeldhouwkunst nauwelijks een vrije markt. Marmer en brons waren kostbaar, waardoor de beeldhouwer afhankelijk bleef van opdrachtgevers en commissies. Het volgen van regels was voor kunst in de publieke ruimte vaak belangrijker dan het experiment. Zo kwam het dat de schilderkunst in de negentiende eeuw radicaal vernieuwde, terwijl de beeldhouwkunst achterbleef.

Bronnen

- Van Rodin tot Bourgeois/Sculptuur in de 20ste eeuw, Gemeentemuseum Den Haag, uitgeverij Hannibal, 2016
- Maarten Jager, Rik Wouters & Nederland, Waanders Uitgevers Zwolle, 2016

Deze vrouwenfiguur heeft haar armen voor haar borst gekruist, waarbij ze met haar linkerhand de rechterbovenarm vastpakt. Ze draagt het haar opgestoken met van voren een pony.

1. Wie is hier afgebeeld, denk je? Probeer de vrouwenfiguur te plaatsen binnen een milieu en tijd.

Op de kunstacademie ontmoette Rik Wouters de zestienjarige Nel Duerinckx (1886-1971), die als kunstenaarsmodel geld verdiende. Zij was vier jaar jonger dan hij en werd de liefde van zijn leven. Het stel trouwde in 1905.



Nel Wouters, ca. 1914

2. Nel Duerinckx werd Rik Wouters muze en heeft ook voor dit werk model gestaan. Toch is dit beeld meer dan een portret van zijn vrouw. Wat is het onderliggende thema, denk je?

3. Zoek de titel op die Wouters aan het beeld gaf. Welke aspecten van de voorstelling passen hierbij?

Vanaf 1899 volgde hij lessen beeldhouwen aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Brussel.

4. Past het thema en de uitvoering van het werk bij Wouters academische opleiding tot beeldhouwer, denk je?

5. Geef een beschrijving van de houding waarin Wouters zijn model hier heeft weergegeven. Verwerk hierin de woorden: standbeen, speelbeen, asymmetrie, beweging/beweeglijkheid.

6. Deze houding wordt 'contrapposto houding' genoemd. Waar haalde Wouters zijn inspiratie voor deze houding vandaan?

Over het ontstaan van dit beeld vertelde Nel Wouters: *Op een avond, terwijl Rik me zijn beeldhouwplannen toevertrouwde, bleef ik rechtstaan, met gekruiste armen, het hoofd lichtjes voorovergebogen, peinzend. Ik zag Rik naar penseel en papier grijpen en koortsig tekenen ... Ik was er me niet van bewust, dat hij de eerste hand legde aan dit [...] intieme en grootse figuur*

7. Heeft Wouters de vluchtigheid van zijn eerste schets weten te vertalen naar het bronzen beeld? Leg uit in hoeverre de voorstelling/de vormgeving volgens jou bijdraagt aan het uitbeelden van een vluchtig moment.

Leren tekenen, eerst naar gipsen afgietsels van klassieke beelden, dan naar model, was de basis van elke academische kunstopleiding. Een tekening was namelijk, zoals de anekdote van Nel Wouters aantoont, een belangrijk onderdeel van de beroepspraktijk van een beeldhouwer.

8. Hoe maak je, met een tekening als uitgangspunt, een bronzen beeld? Beschrijf het werkproces in enkele stappen.

Van dit beeld zijn 12 exemplaren gegoten. Ze staan deels in musea en deels in de publieke ruimte.



Op de Plaza Belgica in Buenos Aires
©foto Marc Hens (via Wikimedia Commons)



In het Rheinpark in Keulen
© foto Raimond Spekking (via Wikimedia Commons)



In het Gemeentepark in Boom ©foto Ad Meskens (via Wikimedia Commons)

9. Verklaar de onderstaande uitspraak van Marini en betrek zowel het beeld in Kunstmuseum Den Haag als ook de foto's bij je uitleg.

Elk werk heeft zijn eigen ruimte, die niet moet worden opgevat als een soort kooi, maar ook niet reikend tot in het oneindige.

Marino Marini (Italiaanse beeldhouwer, 1901 – 1980)

Rik en Nel Wouters kenden naast groot geluk ook veel zorgen. De beginjaren van het echtpaar waren van bittere armoede, waarin op eten bespaard werd om schildersmaterialen te kunnen kopen. Net toen zijn carrière aardig op dreef was werd Rik Wouters ziek en stierf, 34 jaar jong. Het beeld is nauw verweven met het leven van de kunstenaar en rijkt toch verder dan dat. Huiselijke zorgen zijn van (bijna) iedereen en van alle tijden.

10. Vind je ook het werk van Wouters van alle tijden/nog steeds actueel? Leg uit waarom je dat vindt.

1750 – 1900

Je hoeft niet met deze tekst te beginnen. Je kunt direct doorgaan naar de opdrachten.

3

Tentoonstelling *Nieuw Parijs; van Monet tot Morisot* (15.2 t/m 8.6.2025)

Kunstenaar
Claude Monet (1840-1926)

Titel
Quai du Louvre

Datering
1867

Materiaal
Olieverf op doek

Afmeting
65 x 92,6 cm

Toen Claude Monet zich eenmaal in Parijs had gevestigd, besloot hij een serie moderne stadsgezichten te schilderen ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling van 1867.

Als geen andere stad veranderde Parijs in die tijd van karakter. Onder aanvoering van ingenieur-architect Georges-Eugène Haussmann ging het oude Parijs op de schop. Vele kleine, kronkelende straatjes verdwenen en de middel-eeuwse behuizing werd met de grond gelijk gemaakt. Daarvoor in de plaats kwamen brede avenues, boulevards en publieke pleinen. De nieuwe stad die zo ontstond, straalde grandeur uit dankzij de parken, de brede trottoirs en de winkelpassages die de gegoede burgerij bedienden. Want de metamorfose van Parijs weerspiegelde ook de opkomst van de burgerij.



Impression, Soleil levant, 1872,
Musée Marmottan Monet, Parijs

Claude Monet schilderde dit stadsgezicht 5 jaar vóór zijn beroemde schilderij *Impression, Soleil levant*. Dit zeegezicht uit 1872 gaf aanleiding tot het begrip 'impressionisme' en werd aanvankelijk door de kunstkritiek en door het publiek bespot. Hierdoor wordt Monet tegenwoordig beschouwd als de grondlegger van het impressionisme, waarbij kunstenaars een indruk (in het Frans *impressie*) weergeven van wat ze zien.

Bron

- Ontdek het Moderne, Gemeentemuseum Den Haag, 2012, WBOOKS

1. Het is alsof we het geratel van de koetsen en het geklikklak van paardenhoeven op de kasseien kunnen horen. Beschrijf het tafereel dat Monet heeft vastgelegd.

Veel Europese hoofdsteden werden in de negentiende eeuw vooral steden voor een nieuwe elite. De arme bevolking werd naar de randen gedreven en er heerste speculatie op de huizenmarkt waar slechts enkelen van profiteerden. Schilders in Nederland, zoals Vincent van Gogh en George Hendrik Breitner, hielden zich dan ook vooral bezig met het alledaagse leven van eenvoudige mensen.

2. Welk milieu laat Monet in zijn schilderij zien? Leg uit waarom je dat denkt.

In het schilderij van Monet werd Parijs het toneel van impressies, van kijken en bekeken worden. Het paste goed bij een opkomende, succesvolle burgerij. De nouveau riche zocht een kunst die aansloot bij hun beleavingswereld en bij hun leven in de publieke ruimte van de stad.

3. Monet schilderde de passanten en flaneurs als in een flits, een momentopname. Licht toe hoe hij dit effect bereikt.

4. Hij schilderde dit uitzicht over Parijs vanaf het balkon van het roemruchte Louvre. Aan zijn schilderij kun je de invloed van de fotografie op de schilderkunst zien. Geef hiervoor argumenten.

5. De sfeer van het schilderij past bij het optimisme van een succesvolle burgerij die de wereld aan haar voeten ziet liggen. Hoe zou je de sfeer beschrijven en welke aspecten van de voorstelling/de vormgeving dragen daar aan bij?

In de negentiende eeuw was de *Salon de Paris* van groot belang voor kunstenaars. Het was een tentoonstelling die vanaf 1648 werd gehouden voor afgestudeerden aan de École des Beaux-Arts. Bijna tweehonderd jaar lang was het voor schilders en beeldhouwers die in Frankrijk hun naam wilden vestigen, absoluut noodzakelijk er aan deel te nemen. Ingezonden en geweigerde kunstwerken waren moeilijk nog te verkopen.

6. Werken van jonge impressionistische kunstenaars zoals Monet, pasten niet bij deze officiële salon. Wat was er volgens de conservatieve jury 'mis' mee, denk je?

1750 – 1900

4

Tentoonstelling *Ontdek het Moderne* (doorlopend)



Kunstenaar
Vincent van Gogh (1853-1890)

Titel
Zelfportret

Datering
1884

Materiaal
Olieverf op doek

Afmeting
45 x 35 cm

Vincent van Gogh staat bekend als een van de grootste schilders van de negentiende eeuw en bij veel mensen ook als de kunstenaar die zijn oor afsneed. Pas op 27-jarige leeftijd besloot hij kunstenaar te worden. Vanaf dat moment werkte hij bijna dag en nacht. In nauwelijks 10 jaar tijd maakte hij ongeveer 900 schilderijen en 1100 werken op papier! (Dat betekent gemiddeld 1 schilderij in 4 dagen.)

Om het vak te leren schreef hij zich in voor een kunstopleiding aan de Academie voor Schone Kunsten in Brussel en later aan de academie in Antwerpen. Maar al snel bleek dat hij zich niet kon voegen naar de traditionele opleidingen. Hij verafschuwde het tekenen naar gipsen afgietsels van antieke beelden en wilde liever werken met levende modellen. Ook wilde hij liever schilderen dan tekenen. Wanneer hij tekende kraste hij met zijn potlood wild op het tekenvel en gebruikte hij het liefst verschillende materialen en technieken door elkaar. Op de Academie voor Schone Kunsten hield hij het geen 3 maanden vol.

Terug in Den Haag had hij vooral interesse voor de volkse types in de Haagse achterbuurten. Hij bracht hun zware leven in beeld, de karige maaltijden en sociale tegenstellingen. Enkele weken kreeg hij les van zijn aangetrouwde neef Anton Mauve, die een vooraanstaande schilder van de Haagse School was. Maar toen Van Gogh een relatie kreeg met een sekswerker keurde Mauve dit af en kregen zij ruzie. Ondanks de vele ruzies in zijn leven was Van Gogh goed bevriend met een aantal kunstenaars en had hij een bijzondere band met zijn broer Theo. Soms verkocht Van Gogh een werk, maar tijdens zijn leven bleef het grote succes uit.

Bron

- Ontdek het Moderne, Gemeentemuseum Den Haag, 2012, WBOOKS

Je hoeft niet met deze tekst te beginnen. Je kunt direct doorgaan naar de opdrachten.



Meestal wordt er tegen kunstenaars een beetje anders aangekeken dan tegen andere beroepsgroepen. Er is altijd ook veel belangstelling voor hun persoon, niet alleen voor hun werk. Zo staat Vincent van Gogh voor veel mensen symbool voor de 'ware' kunstenaar.

1. Welke aspecten van zijn leven dragen volgens jou hieraan bij?

2. Onsuccesvol zijn werd vaak gezien als een teken dat iemand talent had. Welke gedachte zat hierachter?

3. Hoe presenteert Van Gogh zich in dit zelfportret?

Van Goghs onaangepaste manier van leven paste bij zijn artistieke ontwikkeling. Hij vond een eigen manier van schilderen waarmee hij nog generaties van kunstenaars na hem inspireerde. In de 35 zelfportretten die van hem bekend zijn, heeft hij zijn eigen gezicht steeds anders verbeeld. Zijn ontwikkeling van traditioneel schilder naar voorloper van de moderne kunst valt hier goed aan af te lezen.

4. Vind je dit zelfportret meer traditioneel of juist meer modern? Geef hier argumenten voor. Leg uit waar de begrippen 'traditioneel' en 'modern' in de schilderkunst rond 1900 aan refereren.

5. Waarom maken schilders zelfportretten? Betrek het portret van Van Gogh bij je antwoord.

1900 – 1945

5

Tentoonstelling *Ontdek het Moderne* (doorlopend)

Kunstenaar
Paula Modersohn-Becker (1876-1907)

Titel
Zelfportret met hoed en sluier

Datering
1906 - 07

Materiaal
Olieverf op doek

Afmeting
67,5 x 57,5 cm



Het kleurenpalet van Paula Modersohn-Becker is fel en de penseelstreken zijn duidelijk zichtbaar. Modersohn-Becker behoorde tot de eerste expressionistische kunstenaars in Duitsland.

In 1898 vertrok ze vanuit Bremen naar de kunstenaarskolonie Worpswede, een plaatsje iets ten noorden van de stad, waar gelijkgestemde kunstenaars tijdelijk of permanent woonden en werkten. Modersohn-Becker was er omringd door mannelijke kunstenaars, voornamelijk landschapsschilders. Zelf was zij meer geïnteresseerd in het schilderen van mensen, maar bovenal wilde zij zich verder ontwikkelen. Nog geen twee jaar later trok ze verder naar Parijs. De Franse metropool bruiste van het leven, er was elektrisch licht, er waren feestjes en vooral waren er kunstenaars uit heel Europa die artistieke vernieuwing en het experiment zochten.

Modersohn-Becker reisde viermaal voor langere tijd naar Parijs en studeerde onder andere aan de École des Beaux Arts. Maar steeds weer keerde zij terug naar Worpswede waar ze in 1901 met de schilder Otto Modersohn was getrouwd. Wanneer ze in Parijs was, verlangde ze naar haar man en het landleven, maar wanneer ze thuis was, miste ze het artistieke Parijse milieu.

Je hoeft niet met deze tekst te beginnen. Je kunt direct doorgaan naar de opdrachten.



1900 – 1945

Je hoeft niet met deze tekst te beginnen. Je kunt direct doorgaan naar de opdrachten.

6 Tentoonstelling *Ontdek het Moderne* (doorlopend)

Kunstenaar Hilma af Klint (1862-1944)
Titel Serie VIII
Datering 1920
Materiaal Olieverf op doek - Langdurige bruikleen, The Hilma af Klint Foundation



In de tijd van de Zweedse kunstenaar Hilma af Klint was er in Europa bijzonder veel aandacht voor onzichtbare krachten die op macroniveau en microniveau werden ontdekt: röntgenstralen, radiogolven en elektromagnetisme.

Micro-organismen werden zichtbaar onder de microscoop. Er bleek een wereld te bestaan die voor het blote oog niet zichtbaar was. Dit had invloed op de psychologie en filosofie en diens visies op de werkelijkheid. Niet alles is zichtbaar. Het onzichtbare maakt deel uit van het alledaagse leven.

Net als veel anderen in haar tijd naam Af Klint deel aan seances, waarbij men via een medium met een wereld van geesten in contact kon komen. Voor Af Klint, die haar kost verdiende met het schilderen van portretten en landschappen, was het duidelijk dat deze nieuwe wereld niet gevat kon worden via de landschapsschilderkunst. Zij ontwikkelde, vaak in series, een abstracte beeldtaal die uit het figuratieve voortvloeide. Kenmerkend voor Af Klint zijn onder andere spiralen en geometrische vormen in pastelkleuren.

Vanaf 1889 bezocht ze de Zweedse theosofische loge en in 1904 werd ze lid van de Stockholm Loge van de Theosofische Vereniging. Ze voelde zich geroepen een tempel te ontwerpen en hiervoor een reeks schilderijen te maken: *Schilderijen voor de tempel*. De tempel is een idee of visie die voortkomt uit de antroposofische leer van Steiner. Hoewel ze zelf niet goed wist wat hiermee bedoeld werd, maakte ze er toch 193 werken in series bij. Daarna begon ze te werken op kleiner formaat met een eenvoudiger vormtaal zoals bij de serie die je hier ziet.

Af Klint geldt als een van de pioniers van de abstracte schilderkunst.

Bron

- Hilma af Klint & Piet Mondriaan: Levensvormen
Nabila Abdel Nabi, Briony Fer & Laura Stamps (red.), HANNIBAL books

Met veel belangstelling volgde Hilma af Klint de antroposofische leer van de Oostenrijkse filosoof Rudolf Steiner. De antroposofie stelt dat er een geestelijke wereld bestaat die toegankelijk zou zijn via innerlijke ontwikkeling. In haar series verbeeldde Af Klint het idee van ontwikkeling – er is altijd sprake van een evolutie.

1. Wat voor soort ontwikkeling zie je hier? Beschrijf.

Voor Af Klint was er een relatie tussen natuur en abstracte kunst. Het was voor haar een verband tussen de zichtbare wereld en een 'innerlijke betekenis'.

2. Welke link leg jij tussen verschijningen in de natuur en de abstracte beeldtaal van deze serie? Probeer hierdoor betekenis te geven aan het werk.

3. Beschrijf de beeldtaal die Af Klint hier gebruikt. Verwerk hierin de onderstaande begrippen wanneer die van toepassing zijn.

(a)symmetrisch – organisch – geometrisch – bovenkant – onderkant – centrum – hiërarchie. Besteed ook aandacht aan de kleuren.

Af Klint leefde in een tijd waarin wetenschap, spiritualiteit en kunst met elkaar vervlochten waren.

4. Beschrijf in hoeverre dit deels een reactie was op nieuwe inzichten in de wereld m.b.t. techniek en wetenschap.

5. Welke verschillen of overeenkomsten zie je met onze tijd?

1750 – 1900

Je hoeft niet met deze tekst te beginnen. Je kunt direct doorgaan naar de opdrachten.



Kunstenaar
Ontwerp Gerrit Willem Dijkshof (1866-1924), uitvoering E.J. van Wisselingh & Co., borduurwerk Wilhelmina (Willy) Keuchenius (1865-1960)

Titel
Kamer voor dr. W. van Hoorn, zogenaamde Dijkshofkamer

Datering
1895-1900

Materiaal
Eikenhouten meubels, wandbetimmering van eikenhout met batiks op katoen

In de negentiende eeuw speelden kunstenaars graag de rol van romantisch genie. Hun levensmotto *l'art pour l'art* (de kunst om de kunst) maakte hen (voor hun gevoel) superieur aan het handwerk en de toegepaste kunsten.

Dit veranderde rond de eeuwenwisseling, toen er een nieuwe fascinatie voor de oude ambachten ontstond. Het onderscheid tussen kunst en handwerk werd in toenemende mate als onnatuurlijk gezien. Kunst moest nu vooral gemaakt worden voor de gemeenschap. Er ontstond een markt voor het vormgeven van reclames, kalenders, boekomslagen en hele interieurs. Kunstenaars stortten zich op deze ontwerp opdrachten. Voor velen van hen was het een middel om hun brood te verdienen. Dat stelde hen in staat om zich verder helemaal op de vrije kunst te richten.

De ontwerper van deze kamer, Gerrit Dijkshof, was één van de baanbrekers van de zogenoemde Nieuwe Kunst, de Nederlandse variant van de Art Nouveau. Kenmerkend voor deze stroming is de versiering, vooral met bloem- en vogelmotieven. De stroming was een reactie op de industrialisatie in de negentiende eeuw. Producten werden in grote hoeveelheden door machines gemaakt die goedkoop konden produceren. Het eerlijke en eenvoudige handwerk raakte uit de mode. Hierdoor groeide een nieuw verlangen naar de natuur en het ambacht, en een veranderde rol van de kunstenaar in de maatschappij.

Bron

- Art Nouveau in Nederland, Gemeentemuseum Den Haag, WBooks, 2018

Dijkshof ontwierp deze kamer voor het woonhuis van de Amsterdamse huidarts dr. W. van Hoorn.

1. Hoe zou de opdracht omschreven zijn? Licht toe in hoeverre dit soort opdrachten paste bij de tijd.

2. De stijl van de vormgeving is kenmerkend voor de kunsten rond 1900. Licht deze uitspraak toe.

Dijkshof was in aanraking gekomen met batik, een in Nederland nog nagenoeg onbekende verf methode uit Java. Samen met zijn latere vrouw, de in Oost-Java, Indonesië, geboren kunstenaar Maria Wilhelmina Verena (Willy) Keuchenius, ontwikkelde hij al zoekend en experimenterend deze wandbespanning.

3. Welke beperkingen en mogelijkheden heeft batik ten opzichte van een schilderij?

4. Waarom vond Dijkshof dit passen bij de ruimte, denk je?

5. De rol van Keuchenius, die het borduurwerk uitvoerde, kun je zien als kenmerkend voor de rol van vrouwelijke kunstenaars in die tijd. Op welke manier was haar rol kenmerkend?

1900 – heden

Je hoeft niet met deze tekst te beginnen. Je kunt direct doorgaan naar de opdrachten.



8

Tentoonstelling *Ontdek het Moderne* (doorlopend)

Kunstenaar Iris Kensmil (1970)
Titel Boeroe # 1
Datering 2014
Materiaal Olieverf op linnen
Afmeting 180 x 115 cm

Iris Kensmil maakte dit portret vanuit haar interesse voor het pad van mensen die van het ene continent naar het andere gaan op zoek naar een beter leven. Zij heeft hiervoor onderzoek gedaan naar boeroes, witte Nederlanders die halverwege de negentiende eeuw Europa verlieten om zich als kolonisten in Suriname te vestigen. Kensmil raakte geïnteresseerd in de verschijnselen van ontheemding, en las brieven en documenten van boeroes die tegenwoordig hun familie in Nederland bezoeken, nadat ze al generaties lang in Suriname hebben gewoond. Boeroe#1 is het portret van een eerste generatie boeroe vrouw, gebaseerd op een foto van het internet.

De manier waarop Kensmil schildert is afkomstig uit het Westerse modernisme. Zij brengt vanuit een lichte ondergrond olieverf in dunne, bijna transparante lagen aan, een techniek die afkomstig is van impressionisten als Monet.

Kensmil beschouwt zichzelf als kunstenaar die de canon van de kunsten verrijkt met beelden van mensen van kleur die hun eigen plaats in de geschiedenis innemen. Zo heeft zij burgerrechtactivisten, protestzangers, feministen en schrijvers van kleur geschilderd en hiermee zichtbaarheid gegeven.

In mijn werk baseer ik mij op de Europese traditie van schilderen en tekenen, op hedendaagse concepten van hedendaagse kunst [...] en op mijn ervaringswereld als persoon met een zwarte huid, zegt Kensmil. Ze verbeeldt wat zij zelf 'zwarte moderniteit' noemt en vult met haar werk stukje bij beetje een Westerse blinde vlek in. Zij werkt op die manier aan een nieuwe canon, die voor de veelkleurige Europese samenleving nieuwe herkenningspunten biedt.

Bronnen

- www.buitenbeeldinbeeld.nl/Gemeentemuseum/Lucas.htm
- www.nrc.nl/, Janneke Wesselink, 26.4.200

1. Maak een beknopte beschrijving van dit portret.

Vóór de uitvinding van de fotografie was een geschilderd portret de enige manier om te laten zien dat een persoon belangrijk was, ook voor het nageslacht. Het portret moest een grote gelijkenis tonen, mensen moesten er zo volledig en zo mooi mogelijk op staan (= in vol ornaat). Aan de hand van attributen werd het beroep en de status van de persoon getoond.

2. Ook Iris Kensmil schildert portretten vanuit het idee zichtbaarheid te creëren. Op wie richt zij zich en wat laat zij (van diegene) zien?

3. Haar manier van schilderen staat in de traditie van de Europese schilderkunst. In hoeverre? Beschrijf de werking hiervan. Denk hierbij aan aspecten van de vormgeving zoals kleur en licht of de compositie.

4. Waarom kiest Kensmil voor deze manier van schilderen, denk je?

Iris Kensmil is geboren in Amsterdam, groeide daarna op in Paramaribo, Suriname, en verhuisde op haar 9^{de} terug naar Amsterdam. Haar interesse voor migratie en hoe mensen wortelen of ontworteld raken komt ook voort uit haar eigen geschiedenis.

5. Heeft een gevoel van ontheemding volgens jou altijd te maken met vertrek? Kun je ook van de omgeving waarin je bent opgegroeid vervreemd raken zonder vertrek? (En zie je overeenkomsten tussen die twee gevoelens of zijn dit heel verschillende dingen? Leg uit waarom je dat denkt.)

1900 – heden

Je hoeft niet met deze tekst te beginnen. Je kunt direct doorgaan naar de opdrachten.



9

Tentoonstelling *Ontdek het Moderne* (doorlopend)



Kunstenaar Louise Bourgeois (1911-2010)
Titel Spinnenpaar
Datering 2003
Materiaal Brons en patina van zilvernitraat
Afmeting Hoogte 228,6 cm; breedte 360,7 cm; diepte 365,8 cm

Ondanks de verscheidenheid binnen het oeuvre van Louise Bourgeois, is er een opvallende constante. Het werk verwijst altijd naar haar eigen levensverhaal en naar haar jeugd in het bijzonder.

In de kunst gaat het niet om de kunst, maar om het leven¹, zei Bourgeois ooit. Zij ontwikkelde geheel eigen symbolen om te verwijzen naar haar moeder, haar vader, haar kinderen of haar minnaar. De spin is hierbij een terugkerend motief.

Bourgeois groeide op in de buurt van Parijs waar haar ouders een bedrijf hadden voor de restauratie van textiel. Op een gegeven moment bleek haar vader een relatie met het (door haar zo geliefde) kindermisje te hebben. Het heeft een blijvende indruk op haar gemaakt, ze werd verscheurd tussen de liefde voor haar moeder en haar vader.

Tot haar dood op 98-jarige leeftijd was Louise Bourgeois lange tijd de grand old lady van de hedendaagse kunst. Toch heeft dat lang geduurd voordat ze, op zestigjarige leeftijd, op grote schaal erkenning kreeg.

¹) Louise Bourgeois, geciteerd naar Kuspit, Donald: Interview with Louise Bourgeois, New York, 1988

Bronnen

- Syllabus Centraal Examen 2025/Beeldende Vakken VWO
- Hans Bellmer - Louise Bourgeois/Double Sexus, 2010, Gemeentemuseum Den Haag, Ludion, Antwerpen

1. Maak een beknopte beschrijving van het werk.

Bourgeois verwees in haar werk vaak naar haar eigen moeder, en gaf haar weer als een spin. Net als een spin was haar moeder een wever. Zij had een belangrijke rol in het familiebedrijf waar tapijten werden geweven en volgens Bourgeois was haar moeder ook een 'spinner van verhalen'. Zij overleed toen Bourgeois twintig was.

2. Welke van de twee spinnen is volgens jou de moeder?

3. Het spinnenpaar wordt binnen het oeuvre van Bourgeois vaak gelezen als moeder en kind. Hoe verhouden zij zich tot elkaar? Beschrijf.

4. In de relatie tussen moeder en kind kan de grens tussen beschermen en beknellen vloeibaar zijn. Wat vind je hier van toepassing? En wanneer begint het een en eindigt het ander?

5. Door haar moeder uit te beelden als een gigantische spin wijkt Bourgeois bewust af van clichébeelden. Vergelijk haar interpretatie met je eigen associaties.

	Spin	Moeder
Waar denk jij aan?		
Hoe komt de spin/ moeder in het werk van Bourgeois over?		

6. Een spin als metafoor lijkt niet erg vleidend. Hoe was de verhouding tussen de kunstenaar en haar moeder, denk je? Leg uit waarom je dat denkt.

De ontwikkeling van de beeldhouwkunst in de twintigste eeuw verloopt niet lineair van figuratie naar abstractie. Kunstenaars hebben op een of andere manier altijd vastgehouden aan de (klassieke) onderwerpen van de negentiende eeuw: de menselijke figuur en het dier.

7. Kun je aan dit werk aflezen dat het in de eenentwintigste eeuw is gemaakt? Noem argumenten voor en tegen.

8. Hoewel de achtergrond van het werk van Louise Bourgeois persoonlijk is, heeft het de kracht om veel mensen aan te spreken. Ben je het hiermee eens? Leg uit waarom wel of niet.

1900 – heden

10

Tentoonstelling *Ontdek het Moderne* (doorlopend)

Kunstenaar Jennifer Tee (1973)
Titel Tao Magic Hot Pink/Mat White, behorende bij de installatie Tao Magic
Datering 2022
Materiaal Geglazuurd keramiek, geperforeerd
Afmeting 15 x 30 cm



Jennifer Tee woont in Amsterdam, maar reizen en ergens anders zijn maken deel uit van haar kunstenaarschap. Een artist-in-residence kunstenaar wordt, vaak door een kunstinstelling, uitgenodigd om tijdelijk elders te komen wonen en te werken: om onderzoek te doen, nieuw werk te maken of tentoonstellingen voor te bereiden. Kunstenaars ontmoeten op die manier andere culturen en werken soms samen met lokale kunstenaars, vaak ook om meer te leren over lokaal vakmanschap.

De titel van Tees installatie in het Kunstmuseum is geïnspireerd op een boek van Laszlo Legeza met de titel *Tao magic*. Het boek gaat over grafische kunst die is ontworpen om mensen te beschermen en gezondheid, geluk en succes te brengen. De kunst baseert zich op het taoïsme, een Chinese mystieke en filosofische stroming.

In het taoïsme wordt het universum, dat wil zeggen alles wat er is en niet is, de *Tao* genoemd. De Tao toont zich in twee tegengestelde waarden: yin en yang. Yin en yang symboliseren de Oud-Chinese voorstelling van kosmische dualiteit. Daarin staat yin voor vrouwelijkheid (aarde, koude, het noorden, vochtigheid) en yang voor mannelijkheid (hemel, warmte, het zuiden, droogte). Het zijn niet louter tegenstellingen, maar elkaar aanvullende waarden. Het taoïsme gaat over hoe te handelen in het leven en de eenwording met de Tao. Vaak combineert Jennifer Tee haar sculpturen en installaties met performances. Op die manier verbindt zij ambachtelijk gemaakte objecten met filosofische gedachten.

Bronnen

- Interview van Jennifer Tee met Francesca Gavin
- Jennifer Tee, *Abstraction of a Form, Shape or Presence*, 2022, Stedelijk Museum Schiedam

Je hoeft niet met deze tekst te beginnen. Je kunt direct doorgaan naar de opdrachten.



Het werk van Jennifer Tee is een voorbeeld van een kunstvorm die pas in de 2^{de} helft van de twintigste eeuw is opgekomen.

1. Welke kunstvorm wordt hier bedoeld? Onderbouw je antwoord aan de hand van kenmerken die haar werk heeft.

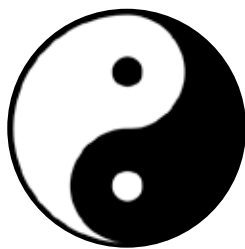
- ☐ Ready-made
- ☐ Performance
- ☐ Sculptuur
- ☐ Installatie

Voor Tee is ambacht belangrijk. Zo reisde ze naar China om zich eeuwenoude keramiektchnieken eigen te maken. Kijk goed naar de losse onderdelen van dit werk.

2. Wat hebben ze gemeen en hoe onderscheiden ze zich van elkaar?

Tee refereert met haar werk aan het taoïsme en de kosmische dualiteit die hierin door yin en yang wordt gesymboliseerd. Kosmisch betekent: het heelal betreffend, dualiteit betekent: tweeheid.

3. Leg uit in hoe verre je de link naar de kosmos en naar het idee van dualiteit terugziet in haar werk. Betrek ook het Chinese symbool voor yin en yang bij je uitleg.



In de Westerse cultuur wordt vaak in tegenstellingen gedacht. In de Oosterse filosofie vullen tegenstellingen elkaar aan en vormen ze één geheel. Zo staat bijvoorbeeld yin voor de maan en yang voor de zon. Het taoïsme gaat over het in balans brengen van beide.

4. Bedenk een ander voorbeeld van dualiteit uit de natuur.

Volgens Tee draait het hele leven om het zoeken naar balans. Zij noemt als voorbeeld de wereldreiziger die de ultieme vrijheid zoekt, en die toch verlangt naar de geborgenheid van thuis.

5. Ken jij zelf ook dit soort dilemma's? Geef een voorbeeld.

Tee is geïnteresseerd in de materiële en immateriële wereld, en in de grens tussen beiden. Zij noemt het snijvlak waarin het een in het ander overgaat, 'the soul in limbo'. Limbo (Latijn: *limbus*, rand, zoom) was in de Rooms-Katholieke Kerk een aanduiding van het verblijf van de zielen die na het sterven niet toegelaten worden tot de hemel en ook niet naar de hel of het vagevuur gezonden worden.

6. Denk je bij een stadium van overgang aan stilstand of beweging? En welk van beide zie je in dit werk terug?

7. Kenmerkend voor installaties is de interactie tussen de ruimte en de kijker. Beschrijf deze.

1900 – 1945

Je hoeft niet met deze tekst te beginnen. Je kunt direct doorgaan naar de opdrachten.



11 Tentoonstelling Mondriaan en De Stijl (doorlopend)



Kunstenaar Gerrit Rietveld (1888-1964)
Titel Maquette van het Rietveld-Schröderhuis te Utrecht
Datering Origineel 1924, maquette 1981
Materiaal plexiglas en polystyreen

Een aantal kunstenaars richtte in 1917 de beweging 'De Stijl' op. De belangrijkste leden waren Theo van Doesburg, Piet Mondriaan, Vilmos Huszár, Bart van der Leek, Georges Vantongerloo, Gerrit Rietveld, en J.J.P. Oud. Hun ideeën publiceerden zij in het tijdschrift 'De Stijl', dat werd uitgegeven door Theo van Doesburg.

De essentie van De Stijl was het vinden van een nieuwe kunstvorm die volledig inzetbaar zou zijn in de maatschappij van de toekomst. Door samen te werken streefden de leden van De Stijl naar een nieuwe gemeenschappelijke stijl, waarin schilderkunst, beeldhouwkunst, vormgeving en architectuur een geheel vormden. De kunstenaars wilden een radicale hervorming van de kunst, die gelijke tred hield met de technische, wetenschappelijke en sociale veranderingen in de wereld.

In 1924 kreeg meubelmaker Gerrit Rietveld voor het eerst ook een rol als architect. Hij ontwierp samen met Truus Schröder een woonhuis voor haar en haar drie kinderen. De nieuwe woning kwam aan het eind van een in bruin baksteen opgetrokken huizenrij te staan, aan de rand van Utrecht. Hierin kwamen de esthetische ideeën van De Stijl tot praktische uitvoering.

Het net opgeleverde
Rietveld-Schröderhuis, 1925
(Foto: Rietveld-Schröder-
archief, Utrecht)



Bronnen

- Hans Janssen, *Mondriaan in het Gemeentemuseum Den Haag*, Gemeentemuseum Den Haag 2008
- Hans Janssen/Michael White, *Het verhaal van De Stijl*, 2011
- Syllabus Beeldende vakken, havo, 2023

1. Het architectonisch ontwerp van het Rietveld-Schröderhuis was in 1924 heel modern. Beschrijf vier belangrijke aspecten van de vormgeving die kenmerkend zijn voor de moderne stijl.

Truus Schröder wilde dat de woon- en slaapvertrekken op de 1^e verdieping zouden komen. Gerrit Rietveld stelde voor om verschuifbare wanden te plaatsen.

2. Noem een voordeel en een nadeel van schuifwanden voor een samenwonend gezin.

Het idee om van architectuur en interieur één geheel te maken, was op zich niet nieuw. Wat dit streven onderscheidde van eerdere ideeën was dat de groep vooral ook de hiërarchie tussen de verschillende kunstvormen wilde opheffen.

3. Welke kunstvormen zijn bepalend voor de vormgeving?

Zijn deze inderdaad gelijkwaardig in dit ontwerp van Rietveld en Schröder?

Het ontwerp paste bij het idee van een universele kunst die inzetbaar zou zijn voor de maatschappij.

4. Welk maatschappelijk doel kun je afleiden uit het Rietveld-Schröderhuis?

5. Beoordeel het ontwerp m.b.t. de maatschappelijke inzetbaarheid.

Noem een positief en een negatief aspect van het Rietveld-Schröderhuis.

De kunstenaars van De Stijl streefden met hun ideeën naar een nieuwe wereld en een betere samenleving.

6. Vind je dat kunstenaars deze rol op zich moeten nemen? Leg uit.

1900 – 1945

Je hoeft niet met deze tekst te beginnen. Je kunt direct doorgaan naar de opdrachten.

12 Tentoonstelling *Mondriaan en De Stijl* (doorlopend)

Kunstenaar Piet Mondriaan (1872-1944) reconstructie Frans Postma
Titel Maquette van het atelier van Piet Mondriaan, 26 Rue du Départ, Parijs
Datering 1926, reconstructie 1987
Materiaal Plexiglas en polystyreen

Piet Mondriaan begon zijn carrière aan het einde van de 19de eeuw. Hij schilderde landschappen met grote wolkenpartijen, snel opgezet en helemaal in de trant van de Haagse school. Mondriaan voelde echter goed aan dat dit soort schilderijen eigenlijk niet meer goed paste bij de turbulente tijd waarin hij leefde. De fotografie was uitgevonden en de fotocamera kon de werkelijkheid nu preciezer en sneller weergeven dan welke schilder ook. En het landschap dat hij schilderde verdween door de komst van fabrieken, de aanleg van spoorlijnen en de groei van de steden.

Door moderne technieken als microscopen en röntgenapparatuur werd een wereld zichtbaar die eerder onzichtbaar bleef. Het besef ontstond dat er is meer is dan dat wat we kunnen zien. Dit voedde een interesse voor het spirituele.

Piet Mondriaan werd in 1909 lid van de theosofische vereniging. Net als Hilma af Klint kwam Mondriaan tot de conclusie dat het geen zin heeft om de wereld te schilderen zoals je die ziet. Hij zocht voortaan naar het wezen van de dingen achter hun uiterlijke verschijningsvorm.

Vanaf 1917 schreef Mondriaan voor een nieuw tijdschrift dat werd uitgegeven door Theo van Doesburg: *De Stijl*. *De Stijl* was een tijdschrift, maar het was ook een idee, een wereld- en kunstbeschouwing. De nieuwe manier van denken en schilderen noemden de kunstenaars 'Nieuwe Beelding', ook bekend als Neoplasticisme.

Bronnen

- Hans Janssen, *Mondriaan in het Gemeentemuseum Den Haag*, Gemeentemuseum Den Haag 2008
- Hans Janssen/Michael White, *Het verhaal van De Stijl*, 2011

Piet Mondriaan veranderde de inrichting van zijn ateliers naar mate zijn ideeën over schilderkunst veranderden.

1. Licht deze uitspraak toe aan de hand van de maquettes van Mondriaans atelier in Amsterdam, Parijs en New York.

In 1912 vestigde Mondriaan zich in Parijs om een nieuwe schilderstijl te bestuderen waarvan hij had gehoord: het kubisme. Net als de Spanjaard Pablo Picasso (1881 – 1973) en de Fransman Georges Braque (1882 – 1963) zocht hij naar een schilderkunst die paste bij de nieuwe tijd.

2. Noem een kenmerk van het kubisme.

3. Vergelijk het schilderij van Picasso met het schilderij *Bloeiende appelboom* van Piet Mondriaan uit dezelfde tijd.



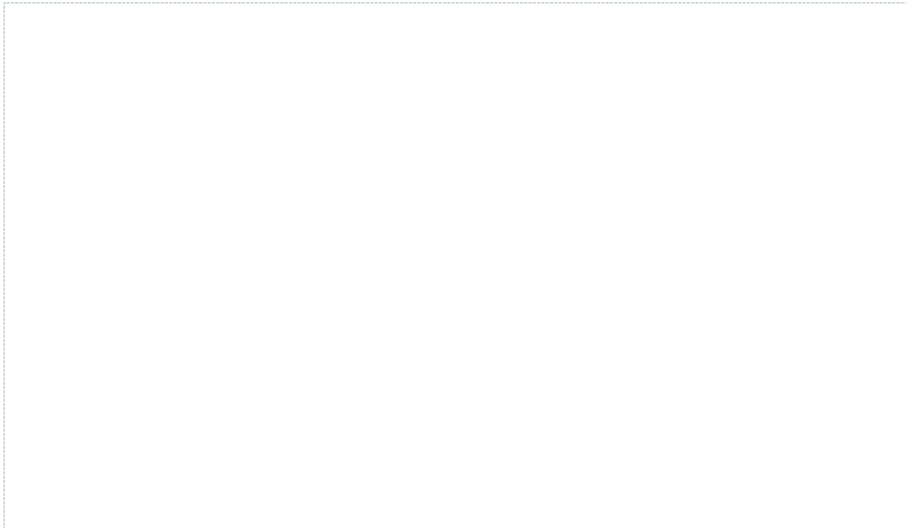
Pablo Picasso, *Harlekijn*, 1913



Piet Mondriaan, *Bloeiende appelboom*, 1912
Het schilderij vind je bij de maquette in de ruimte hiernaast.

Mondriaan was in Parijs eigenlijk helemaal niet bezig met abstractie; wel met het zoeken naar een nieuwe schoonheid. Zijn nieuwe werken noemde hij 'compositie'. Zo gaf hij aan dat het hem niet om de voorstelling ging.

4. Kies een werk van Mondriaan waarin de titel 'compositie' is verwerkt. Maak er een schets van. Schrijf de titel en het jaar op:



5. Waar gaat zo'n schilderij volgens jou dan over?

Het loslaten van de zichtbare werkelijkheid in schilderijen aan het begin van de twintigste eeuw kun je niet los zien van een spirituele zoektocht. Dat had te maken met de ontwikkelingen van die tijd. De machinale productie van goederen was het begin van de consumptiemaatschappij van nu.

6. Vind jij de spirituele kant van het leven belangrijk? En zo ja, hoe houd je je hiermee bezig?

De schilders Picasso en Braque hebben nooit de stap naar volledige abstractie gezet. Een schilderij zonder voorstelling was ook voor Mondriaan nieuw. Hij was enorm opgewonden dat het kon. Hij genoot al een tijdje van de schoonheid die hij zag in lijnen en tegenstellingen. Bekijk Mondriaans werk met de titel 'compositie' opnieuw.

7. Welke tegenstellingen zie je in zijn schilderij?

Zijn abstracte schilderijen vergeleek Piet Mondriaan met het verkeer op de Place de l'Opera in Parijs. *De totale chaos, maar elk individu voegt zich in de verkeersstroom. Alles houdt zijn eigen individualiteit en doet toch mee in het geheel.* Die gedachte zie je terug in zijn werk, waarin het evenwicht tussen de verschillende onderdelen centraal staat. Verwijzingen naar de natuur had hij hiervoor niet meer nodig. Zijn middelen vanaf 1918 waren enkel lijn, kleur en vorm die hij volgens strenge regels toepaste.

8. Welke regels waren dat, denk je? Schrijf er drie op.

9. Volgens Mondriaan wijzen zijn schilderijen de weg naar de maatschappij van de toekomst. Wat voor ideeën had Mondriaan over de toekomstige maatschappij, denk je?

8. Bekijk opnieuw de maquettes van Mondriaans ateliers in Parijs en New York. Mondriaan maakte voortdurend minimale ingrepen, soms hing hij een kleurvlak 1 cm naar rechts of links. *Het is wonen in een schilderij*, zei hij over zijn ateliers in Parijs en New York. Licht deze uitspraak toe.

Notities



© Kunstmuseum Den Haag

December 2024

Afdeling Educatie

Tekst: Andrea Freckmann

Vormgeving: Afdeling Foto&Vorm

De afdeling Educatie van Kunstmuseum Den Haag staat niet in voor de juistheid van de inhoud van de voor deze kijkwijzer als bron gebruikte websites en publicaties en neemt geen verantwoordelijkheid voor de gevolgen van eventuele fouten in deze kijkwijzer.